

*una caritate,
una regula,
similibusque
vivamus moribus*

*Liturgia est culmen
ad quod actio Ecclesiae tendit
et simul fons unde
omnis eius virtus emanat.*

SECRETARIUS LITURGIÆ
Ordinis Cisterciensis

Okólnik liturgiczny 2016-1

Stift Heiligenkreuz, dn. 4 maja 2016 roku

Drodzy współbracia cystersi i siostry cysterki!

Na wstępie chciałbym wskazać na pewną sprawę. Mój ostatni list był datowany na Boże Narodzenie 2015, jednakże został rozesłany i opublikowany dopiero w pierwszym tygodniu Wielkiego Postu 2016 i mam nadzieję, że dotarł do wszystkich klasztorów. Tak długa różnica czasowa wynikała z różnego tempa tłumaczenia na poszczególne języki przez tłumaczy, którym w tym miejscu należą się serdeczne podziękowania za językowe wsparcie dla dobra wspólnego naszego Zakonu. Z powodu różnego czasu otrzymania tłumaczeń, postaram się w przyszłości o dokładniejsze datowanie. Spowoduje to niestety zniknięcie datowania wg roku kościelnego, co byłoby istotne dla okólnika liturgicznego.

Tłumaczenia

Pierwszym tematem niniejszego listu są tłumaczenia. Jestem bardzo wdzięczny, że wiele mnichów i mniszek cysterskich zaoferowało swoją pomoc w tłumaczeniach na poszczególne języki. Byłbym bardzo wdzięczny, jeśli w przyszłości znajdą się kolejne osoby, które wyraziłyby zainteresowanie pomocą, nawet krótkoterminową w tłumaczeniu listu.

Otrzymałem informacje, że francuskie tłumaczenie nie było idealne. Przepraszam za to, i jeśli tekst był niezrozumiały. W międzyczasie poprawiono owo tłumaczenie i jest ono dostępne na głównej stronie naszego Zakonu.

Ze względu na trudności w znalezieniu kompetentnych tłumaczy, którzy bezinteresownie zajęliby się tym zadaniem, ostatni okólnik liturgiczny o. Albericha Altermatta z listopada 2012 r. opublikowano tylko w j. niem., co sprawia, że niemożliwe jest, aby list ten był ogólnie dostępny. Dlatego za jego zgodą w załączniku udostępniam treść tego listu wszystkim grupom językowym naszego Zakonu. Dokonałem w nim pewnych skróceń, gdyż nie wszystkie informacje w nim zawarte są aktualne na dzień dzisiejszy. Ojcu Alberich'owi należy się ponowne podziękowanie z mojej strony za cudownie napisany wówczas list.

Odpowiedzi na mój ostatni okólnik

Wielkie dzięki za wiele opinii i pytań w związku z ostatnim okólnikiem. Informacje te są dla mnie bardzo ważne, gdyż chciałbym wiedzieć, czy tekst jest pomocny i interesujący dla poszczególnych wspólnot.

Dowiedziałem się, że w wielu klasztorach był on odczytany wspólnie, w niektórych wspólnotach czytają go tylko przełożeni, a do niektórych miejsc w ogóle nie dotarł. Sądzę, że byłoby dobrze, aby list był dostępny dla wszystkich współbraci, gdyż pewne aspekty dotyczą wszystkich współbraci i siostr cysterek, jednakże ostateczną decyzję powierzam sumieniu przełożonych. Proszę o to, aby list przekazywano dalej. W ten sposób dotrze on do wszystkich klasztorów. Jeżeli mail z załączonym listem nie dotrze do którejś wspólnoty, proszę o szybką informację, abym mógł rozwiązać zaistniały problem.

Aktualności z życia Kościoła i Zakonu

Papież Franciszek dokonał w przeciągu 3 lat **trzech zmian w Missale Romanum** (w Mszałe Rzymskim). Owe zmiany są wiążące dla tłumaczeń na języki narodowe.

Dekretem „*Paternas vices*“ z 1 maja 2013 roku Kongregacja ds. Dyscypliny Kultu Bożego i Sakramentów, na życzenie papieża, wprowadziła **św. Józefa** – wg przykładu I Modlitwy Eucharystycznej – **do pozostałych Modlitwach Eucharystycznych**, a mianowicie po Imieniu Bożej Rodzicielki Maryi. Dla wszystkich wielkich grup językowych podano wiążący tekst modlitwy: II Modlitwa Eucharystyczna - „mit der seligen Jungfrau und Gottesmutter Maria, *dem seligen Joseph, ihrem Bräutigam*, mit deinen Aposteln...“ („z błogosławioną Dziewicą i Bogurodzicą Maryją, *świętym Józefem, Jej Oblubieńcem*, Twoimi Apostołami...“); Trzecia Modlitwa Eucharystyczna: „mit der allerseligsten Jungfrau und Gottesmutter Maria, mit dem seligen Joseph, ihrem Bräutigam, mit deinen heiligen Aposteln...“ („...przede wszystkim z Najświętszą Dziewicą, Bogarodzicą Maryją, ze świętym Józefem, Jej Oblubieńcem, ze świętymi Apostołami...“); Czwarta Modlitwa Eucharystyczna: „mit der seligen Jungfrau und Gottesmutter Maria, mit dem seligen Joseph, ihrem Bräutigam, mit deinen Aposteln...“ (odpowiedni tekst w języku polskim, tłumaczenia na podst.: Ks. Henryk Ćwiek i in. , *Panie, naucz nas się modlić. Modlitewnik*. , reimprimatur Kurii Diecezjalnej Sandomierskiej, wyd. 2 poprawione i uzupełnione, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2013).

Dekretem „*In caenam Domini*“ z 6 stycznia 2016 r. Kongregacja ds. Dyscypliny Kultu Bożego i Sakramentów, na wyraźne wskazanie papieża, dopuszcza oficjalnie **Obrzęd obmycia nóg kobietom w ramach Mszy Wieczerzy Pańskiej w Wielki Czwartek**. Dekret stwierdza: „Aby umożliwić uczestnikom pełne zrozumienie obrzędu, papież Franciszek uważa za godne, aby zmienić tekst, znajdujący się w rubrykach *Mszalu Rzymskiego* (s. 300 n.11): „Słudzy Ołtarza dopuszczają mężczyzn...“. Należy je skorygować w następujący sposób: „Słudzy Ołtarza dopuszczają tych, których wybrano z ludu Bożego...“ (i odpowiednio w Ceremoniale *Episcoporum* n. 301 und n. 299b: „miejsca dla tych, których [do obrzędu obmycia nóg] wybrano“), aby Pasterze mogli wybrać małą grupę wierzących, którzy mają reprezentować różnorodność i Jedność każdej z części ludu Bożego. Grupa ta może składać się z mężczyzn i kobiet w doborze z młodych i starych, zdrowych i chorych, kapłanów, zakonników i zakonnice oraz świeckich.“ Dekretem tym zostają surowo objęte tylko oryginalne łacińskie wydania mszału i księgi ceremonialne dla biskupów, jednak istnieje możliwość natychmiastowego wprowadzenia w życie owych przepisów. We wprowadzeniu do dekretu sekretarz odpowiedzialnej prezentuje abp Arthur Roche rys historyczny rozwoju rytuału obmycia nóg, który warto przeczytać. Podkreśla on też, że nie jest on obowiązkową częścią liturgii wielkoczwartkowej. w naszym Zakonie jest to dawna tradycja, która odbywała się już przed mszą w refektorium, sali kapituły (kapitularzu) czy w krużganku. Wychodzę z założenia, że w większości naszych klasztorów zwyczaj ten przetrwał do dziś. Należy przy tym pamiętać, że w konwentach żeńskich od dawien dawna obywano nogi kobietą.

29 maja 2014 r. dekretem „Pastor aeternus“ wprowadzono **wspomnienia św. Jana XXIII** (11 października) i **św. Jana Pawła II** (22 października), które w rzymskim kalendarzu głównym są wspomnieniami nieobowiązkowymi..

Już w Missale Romanum 2002 możemy znaleźć warty przytoczenia fakt, na który chciałbym zwrócić szczególną uwagę: **wskazanie (prenuncjacja) terminu Wielkanocy w Epifanii** w tonie exsultet, które tradycyjnie obwieszczane jest po Ewangelii, na no wskazano 6 stycznia również w liturgicznym dyrektorium naszego Zakonu. Jako kolejny punkt chciałbym ukazać **ponowne wprowadzenie wigilii Święta Zesłania Ducha Świętego** w „Missale Romanum Supplementum 2008“ – czyli długiej, podobnej do wigilii liturgii słowa w mszy wieczornej przed Zesłaniem Ducha Świętego, która przypomina nieco liturgię Wielkiej Soboty. Oba elementy mogą wzbogacić naszą liturgię monastyczną.

Pozwolę sobie przypomnieć, że również **Zakon Trapistów** posiada **swojego sekretarza ds. liturgii**. Aktualnie funkcję tą piastuje o. Justin Sheehan OCSO będący mnichem Opactwa Genesee w USA i można się z nim kontaktować pod adresem: justinlitsec@gmail.com. Jest on także redaktorem dyrektorium liturgicznego OCSO, które można przeczytać na stronie trapistów: www.ocso.org. Jestem z nim w stałym kontakcie i staram się go na bieżąco informować o naszej aktywności liturgicznej.

Niedawno dowiedziałem się, że Opactwo Wettingen-Mehrerau posiada jeszcze kilka egzemplarzy **Kyriale Cisterciense 1983**, które można nabyć. Owo Kyriale zostało w 2010 r. w Heiligenkreuz prereditowane i rozszerzone i można je nabyć przez internet: www.bebeverlag.at. (Od tłum. Kyriale jest dostępne również w sklepie klasztornym i jest często wznawiane.)

Również **Opactwo Trapistów** dysponuje **pozostałościami** ksiąg liturgicznych z własnej drukarni, które również można jeszcze kupić. Klasztory, które wyrażą chęć korzystania z nich, otrzymają je bezpłatnie. W razie zainteresowania należy kontaktować się z bratem Gueric'em Aerdenem OCSO: brgueric@trappistwestmalle.be lub pod numerem tel. +32/489 86 90 02 lub adresem: Antwerpsesteenweg 496, 2390 Westmalle, Belgia.

Wspólnoty, które jeszcze korzystają z ksiąg liturgicznych z Westmalle, chciałbym zaprosić do współpracy przy aktualizacji tych ksiąg, aby cały nasz Zakon mógł korzystać z nowych ksiąg liturgicznych.

Z opactwa **Itatinga-Hardehausen** w Brazylii dowiedziałem się o ich pracy nad **nową portugalską liturgią godzin**. Jej podstawą ma być brewiarz z Heiligenkreuz z 1978 roku. W tym kontekście pragnę poinformować, że także w **Heiligenkreuz** gorączkowo pracujemy nad **nowym wydaniem brewiarza**, gdzie zaktualizujemy kalendarz świętych i skorzystamy z aktualnej *Nova Vulgata*.

Interesującą informacją dla krajów niemieckojęzycznych jest gotowe „**zrewidowane tłumaczenie między-konfesyjnej Biblii**“ (protestancko-katolicka Biblia) jest gotowe i zaaprobowane przez Stolicę Apostolską. To wydanie ukaże się jesienią 2016 roku i stanie się jedynym liturgicznym tłumaczeniem do użytku w liturgii. Lekcjonarze itp. Zostaną całkowicie zastąpione. Klasztory, które pracują nad własnymi księgami liturgicznymi są zobowiązane w przyszłości do korzystania z nowego tłumaczenia.

Działalność Sekretariatu ds. liturgii

Od końca 2015 do początku 2016 r. na zaproszenie Matki Emmanuelle spędziłem tydzień we francuskim **Opactwie Boulaur**. Nasze siostry chciały się porozumieć ze mną w sprawach liturgicznych, które obecnie zajmują ich codzienność. Jestem bardzo wdzięczny za owe dni wymiany zdań i pragnę zaprosić wszystkie wspólnoty, aby choć raz świadomie poświęcić czas na wspólne

omówienie spraw liturgicznych, być może tak, jak to uczyniły francuskie cysterki, z pomocą kogoś spoza wspólnoty.

W kwietniu 2016 r. Odwiedziłem niektóre szwajcarskie klasztory: Najpierw kilka dni przebywałem w **Opactwie Eschenbach** na prośbę o. **Albericha Altermatta**, który przekazał mi wiele wartościowych tekstów, dokumentów i archiwaliów oraz udzielił mi wielu bardzo cennych informacji. Następnie odbyłem podróż do **Opactwa Hauterive**, chcąc choć raz odwiedzić klasztor, który przez dziesięciolecia miał fundamentalny wpływ na liturgię naszego Zakonu. Stamtąd udałem się w krótkie, ale serdeczne odwiedziny do **Opactwa Maigrauge**, gdzie spotkałem się z siostrami, z którymi wspólnie odmówiliśmy Nieszpory. Na Uniwersytecie w Fryburgu Szwajcarskim miałem okazję poznać panią **Alicie Scarcez** (ekspertkę ds. Chorału cysterskiego) oraz prof. Martina Klöcknera (profesora ds. liturgii). Oboje pomogli mi w wielu ważkich kwestiach i zaoferowali nieznaczną pomoc w moich obowiązkach. Ostatniego dnia mogłem sobie pozwolić na wizytę wietnamskiego **przeoratu Orsannens**. Wietnamsko-francuska liturgia tamtejszej wspólnoty wywarła na mnie spore wrażenie. Były to dni, w których zebrałem wiele nowych informacji dotyczących liturgii, a przede wszystkim mogłem wspólnie z naszymi współbraćmi i siostrami cysterkami brać udział w liturgii monastycznej naszego Zakonu. Dziękuję w tym miejscu za udzieloną mi serdeczną gościnę i przyjacielski pobyt w wyżej wymienionych wspólnotach.

Poprzez wzmoczony wysiłek sióstr z Boulaur powstaje właśnie nowy graduał cysterski **Graduale Cisterciense**. Praca na razie znajduje się w fazie początkowej, ale postępuje naprzód. Z przeprowadzonej ankiety liturgicznej wynika potrzeba wielu klasztorów, które chciałyby mieć nowy graduał. Faktem jest, że ostatnie graduały naszego Zakonu powstałe w Opactwie Westmalle są już niemalże niedostępne. Stąd też są one skonstruowane wg starego porządku liturgicznego. Nowy graduał *Graduale Cisterciense* ma świadomie zachować starą tradycję chorału cysterskiego, ale zawierać nowy porządek liturgiczny, jak również ma być dostosowany do nowego *Missale Romanum*, a konkretnie *Ordo Cantus Missae*. Nie jest jeszcze jasne, jak będziemy się obchodzić z ewentualnymi znakami rytmicznymi lub wyznacznikami naszej tradycji chorału. Właśnie w tym punkcie będę wdzięczny za jak najliczniejsze opinie i propozycje poszczególnych kongregacji. Również *Proprium Sanctorum* należy dostosować do nowego mszału i do nowego kalendarza liturgicznego; wspólnoty, które pragną włączyć weń własne święta, powinny mnie o tym poinformować, aby zapobiec wszelkiego rodzaju nieporozumieniom. Oczywiście na zakończenie pracy kapituła generalna oraz Stolica Apostolska muszą zaaprobować gotowe księgi, aby stały się pełnoprawnym *Graduale Cisterciense*. Również trapiści powinni być w tą pracę włączeni. Za każdą zaoferowaną pomoc i fachową poradę, już teraz, składam serdeczne podziękowania.

Życzeniem wielu klasztorów, które padło na Kapitule Generalnej 2015, jak i powracało w każdej ankiecie dotyczącej liturgii, jest **stworzenie Księgi Tradycji Naszego Zakonu**. Powstała już grupa robocza składająca się z 8 osób, które pochodzą z różnych opactw (bracia i siostry cysterki). Podstawą naszej pracy będzie ogólnodostępny **Usus Cistercienses** z 1958 roku. Nie mają one aprobacji zakonu, są jednak ostatnim dokumentem tego rodzaju i tworzą tym samym najtrwalej to, co w wielu wspólnotach egzystuje jako przekazywana praktyka (przynajmniej w części klasztorów). Wiele z tego jest dziś przestarzałe lub niezgodne z duchem czasu i należy to zmienić. Wymarzonym celem tej pracy byłaby także aprobacja naszego Zakonu, nie po to jednak, aby księga ta stała się twardym kodeksem prawnym, lecz usankcjonowaną pomocą dla wspólnot. Także tutaj chciałbym skorzystać z pomocy i spostrzeżeń z jak największej liczby wspólnot, aby każdy klasztor mógł z niej korzystać, a nie odbiegała ona od realiów życia w danej wspólnotcie. Także tutaj będą z nami współpracować trapiści, którym bardzo na tym zależy.

W 2001 r. w czasie pontyfikatu Jana Pawła II wydano nowe **Martyrologium Romanum** będące aktualnym spisem świętych Kościoła. Pod nr. 38 jak i pod innymi punktami, uprasza się wspólnoty zakonne o wykonanie appendiksu (**załącznika**) do *Martyrologium* i postarać się o jego aprobację przez odpowiednią Kongregację. Temu zaleceniu chcemy teraz zadośćuczynić. Największa praca jest już za nami. Główna praca spoczęła w rękach dwóch ojców: P. Placide Vernet OCSO (Opactwo Citeaux) i P. Alberich Altermatt O.Cist. Teraz należy dokonać końcowej redakcji tekstów i przedstawić je na następnej Kapitulie Generalnej. Tutaj również liczymy na opinie ze strony poszczególnych wspólnot.

Odpowiedzi na nadesłane pytania

• Gdzie należy dokonać pauzy w antyfonie maryjnej „Sub tuum praesidium“?

Antyfona „**Sub tuum praesidium**“ śpiewana była już w III wieku. Wówczas łacina nie posiadała żadnych znaków diakrytycznych (interpunkcji), tzn. , że dawne teksty nie mogą być pomocne w odpowiedzi na to pytanie. Współczesne teksty zaś są, co do tego zgodne: „...libera nos semper,* Virgo...“

- Graduale Cisterciense, Westmalle 1804 (i. in.), s. 129*
- Liturgia Horarum, Roma 1986, s. 586
- Antiphonale Monasticum II, Solesmes 2006, s. 17f.
- Cantus Selecti, Solesmes 1949 (dodruk 2007), s. 180*

Przykłady te są dobrane przypadkowo, jednak wskazują, że ta tradycja pojawia się w większości tekstów. Wzywamy Nieustającej *Pomocy Maryi*, a nie *pomocy zawsze Dziewicy*. Niektóre klasztory (m.in.: Hauterive, Heiligenkreuz, Dom Generalny, niektóre klasztory Kongregacji z Mehrerau) przeszły na inne wskazanie pauzy: „...libera nos,* semper Virgo...“.

Nawet, jeśli niektóre klasztory czynią to inaczej, byłbym za ostatnią opcją śpiewania/modlitwy, gdyż tak są one umieszczone w najnowszych księgach. Jest to najczęstsza wersja antyfony w naszym Zakonie i w tym przypadku nie należy dokonywać jakichś zmian, gdyż także wszystkie rzymskie teksty zawierają ową wersję. Oczywiście oba warianty są słuszne i piękne.

• Czy my cystersi czynimy *Statio* przed modlitwą chorałową/godzin?

Według mojego stanu wiedzy *Statio* przed modlitwą godzin/chorałem i msza powstała u Benedyktynów, bo u nich kościół nie był częścią klauzuli, a samodzielnie nie powinno się jej opuszczać. Z tego powodu czekano i procesyjnie wchodziło do kościoła. W naszym Zakonie Cysterskim także kościół stanowił część klauzuli i nie miał nawet wejść dla ludu Bożego, lecz można było doń wejść tylko przez krużganek (lub bezpośrednio z dormitorium), co czyniło kościół dostępnym tylko dla wspólnoty. Lud Boży był pod opieką ojców w kościołach parafialnych (często osobnej kaplicy przyklasztornej dostępnej dla ludności i ojców nią się opiekujących). Dla sióstr budowano osobny chór będący klauzulą, niższa część kościoła zaś była ogólnie dostępna. Przyjmuję, że musiało to być powodem dla *stacji przed wejściem do kościoła*, gdyż wspólne wejście jest raczej triumfalistycznym sposobem wkroczenia do świątyni (szczególnie żywym w większych wspólnotach), co ojcowie cysterscy wykluczyli. W starym wydaniu *Usus Cistercienses* z roku 1957 odradza się raczej taką możliwość, choć pozostawia się to, do dyspozycji przełożonych danej wspólnoty. Współcześnie opcja ta nie jest uregulowana żadnymi przepisami. Uważam, że mimo różnych przepisów dotyczących klauzuli w większości klasztorów nie czyni się żadnego *Statio*, lecz czeka się

na bezpośrednio w stallach na rozpoczęcie modlitwy/mszy. W pewnych wspólnotach istnieje jednak w praktyce odświętnego wkroczenia do świątyni na nabożeństwa ze *Statio*.

• W naszym klasztorze *Kompleta* zawiera każdego dnia własne *oratio*. Którą z modlitw należy praktykować w oktawie Wielkanocnej? Z danego dnia, czy z *Komplety* sobotniej lub niedzielnej?

W naszym Zakonie tradycyjnie każdego dnia modlimy się tą samą kompletą, zatem także *oratio* nie ulega zmianie. W takim przypadku pytanie to nie ma znaczenia. Wobec tego *Oratio* (wg przykładu *Breviarum Romanum*) zmienia się codziennie tak, że w Oktawie Wielkanocnej należy modlić się modlitwą niedzielną, gdyż ta zawiera motyw Zmartwychwstania Pańskiego, a cała oktawa Wielkanocna jest świętowaniem Zmartwychwstania. Która z tych dwóch oracji? Poszczególne księgi liturgii godzin zawierają różne wersje. W każdym razie *Kompleta* Drugich Nieszporów 2. Niedzieli Wielkanocnej kończy się oracją *Komplety* po Drugich Nieszporach Niedzielnym, gdyż tematycznie odpowiada Niedzieli Zmartwychwstania. W innych dniach nie ma to znaczenia.

• Kiedy należy nosić Pluwiale/Pallium, czy można pod nim nosić Kukule?

Bardzo trudno jest udzielić na to pytanie jednoznacznej odpowiedzi. W *Ceremoniale Episcopus* (Rzym, 1984) stanowi pod nr. 63, że mozzetta pod Rochet/roszetą jest ubiorem modlitewnym biskupa, pod nr. 66 Rochet/roszeta na sutannie jest strojem modlitewnym kapłana; Pluwiale/pallium przeznaczone jest do nabożeństw innych niż msza święta – czy Rochet/roszetę albo albę można dodatkowo nosić, nie zostało zdefiniowane, kontekst pozwala jednak przypuszczać założenie alby. Pod nr. 192 uznaje się pluwiale/pallium dla biskupa w czasie, gdy przewodniczy on nieszporom pontyfikalnym. Pod nim należy założyć albę, można założyć dodatkowo Rochet/roszetę (jednak nie jest to obowiązkiem). Wymienione przykłady stosuje się w rycie rzymskim.

W naszym zakonie pluwiale/pallium było pierwotnie całkiem zakazane (lub nie brane pod uwagę): ojciec Fulgenitus Schneider pisze w 1926 r. w *Kronice Cysterskiej* (Nr 449, Rocznik 38), że pierwotnie nie pozwalano na noszenie pluwiale/pallium, jak i nie było przewidzianej dalmatyki. Zakazy te wkrótce uległy złagodzeniu i tak, pluwiale/pallium zaczęło być używane – przede wszystkim przez opata (patrz s. 183). W *Rytuale Cisterciense 1899* w rozdziale 9 „*Quo ordine efferatur ad tumulum*“ pluwiale/pallium pojawia się w związku z ceremonią pogrzebową. Tu zakłada je opat na albę, zapewne przed wszystkim dlatego, że wcześniej celebrował Mszę świętą. Podobnie czytamy o innych procesjach, które są połączone z Najświętszą Ofiarą. W tym samym *Rituale* przewidziano na specjalne błogosławieństwa stulę założoną na Kukule (patrz s. 43). W *Rituale Cisterciense*, ze względu na monastyczny użytek księgi, nie omawia się chrztów czy udzielania sakramentu ślubu, co uniemożliwia udzielenia pełnej odpowiedzi na to pytanie. W *Ceremoniale Abbatum* również nie znajdziemy pożytecznych informacji.

Po przyjrzeniu się ogólnokościelnym opiniom na ten temat, znajdziemy bardzo skąpe informacje o liturgii monastycznej i Kukule. Ostatnia wzmianka z 2004 r. w instrukcji „*Redemptionis Sacramentum*“ nt. koncelebracji pod nr. 126: „Należy zarzucić owo nadużycie, że osoba duchowna wbrew przepisom ksiąg liturgicznych celebrowa mszę św., nawet jeśli jeden prezbiter w niej uczestniczy, bez stroju sakralnego/szaty liturgicznej lub tylko ze stulą na monastycznej Kukule lub ogólnym strojem zakonnym czy ubraniu cywilnym. Zadaniem ordynariuszy jest wówczas natychmiastowa korekcja tego nadużycia i zaprowadzenie we wszystkich kościołach i oratoriach pod ich jurysdykcją zwyczaju dbania o należyłą ilość szat liturgicznych, które uszyto wg norm liturgicznych Kościoła rzymsko-katolickiego.“

Wynika z tego, że do mszy św. zakłada się albę z cingulum ze stulą i ornat. Poza mszą św. (szczególnie w połączeniu z celebracją mszy św.) pluwiale/pallium na albie ze stulą jest szatą

liturgiczną. W pozostałych czynnościach Kukule jest strojem liturgicznym mnicha, ewentualnie ze stulą. W przypadku odświętnej celebracji liturgii godzin (pod przewodnictwem kapłana/opata) główny celebrant powinien stosować się do formy rzymskiej i nosić zarówno pluwiale/pallium na albie, choć forma ta nie odpowiada tradycji naszego Zakonu. Reasumując: Kukule nie zastępuje nigdy alby. Jako strój do modlitwy chorałowej /modlitwy godzin prałatów mają oni do dyspozycji – Rochet/roszetę z mozzettą na habicie, do tego biret i/lub pileus – wszystko w bieli lub czerni), co wychodzi ostatnio z mody i nie jest niczym pierwotnie cysterskim.

Zakończenie

Na zakończenie chciałbym zacytować współbraciom i siostronom cysterkom jeszcze dwie piękne myśli papieża Franciszka na temat liturgii:

„Radosna ewangelizacja odzwierciedlona jest w pięknie liturgii wśród zgiełku dnia codziennego, i należy je widzieć jako dobro. Kościół ewangelizuje innych oraz siebie z pomocą piękna liturgii, która stanowi także święto działalności misyjnej i jest źródłem odnawiającego się sygnału do osobistego pełnego ofiarowania się.“ (*Evangelii Gaudium 2013*, nr 24 – tłumaczenie bezpośrednio z j. niem. na j. pol. przez tłumacza)

„Nie jest automatyczne, że ten, który wchodzi i wychodzi z Domu Bożego i zna Jego Miłosierdzie, potrafi miłować bliźniego. To nie przebiega automatycznie! Możesz znać całe Pismo Święte, wszystkie rubryki liturgiczne, całą teologię, ale ze znajomości tego wszystkiego nie wynika jeszcze Miłość: Miłość przebiega inną Drogą, inną ścieżką. Oczywiście z inteligencją również, ale potrzeba czegoś więcej... Kapłan i lewita dostrzegają, ale ignorują; spoglądają, ale nie troszczą się. A przecież prawdziwa wiara w Boga nie istnieje wtedy, gdy nie wyraża się w służbie bliźnim. Nie zapominajmy o tym nigdy: w obliczu boleści tylu ludzi cierpiących głód, ofiar przemocy i niesprawiedliwości, nie możemy pozostać biernymi obserwatorami. Ignorowanie cierpienia ludzkiego, to ignorowanie Boga!“ (Audiencja generalna, 27 kwietnia 2016 r. , do słów Ewangelii o miłosiernym Samarytaninie, tłumaczenie bezpośrednio z j. niemieckiego)

Tymi słowami, które mogą stać się także powodem do przemyśleń o własnym stosunku do liturgii, chciałbym się z Wami pożegnać i prosić o modlitwę za Nasz Zakon!

Z braterskimi pozdrowieniami
Wasz Brat Coelestin Nebel O.Cist.

Osiągalny jestem w następujący sposób:

*Pocztowo: Stift Heiligenkreuz
                    Markgraf-Leopold-Platz 1, 2532 Heiligenkreuz im Wienerwald, Austria
Mailowo: liturgia@ocist.org
Telefonicznie: +43 680 44 64 364 (komórka) lub: +43 2258 8703 (furta klasztorna)*

Mówię tylko po niemiecku i łamaną angielszczyzną. Jeżeli możecie pisać do mnie w tych językach, ułatwicie mi odniesienie się do danej kwestii i zrozumienie oczekiwań zawartych w wiadomości. Jeśli chodzi o inne języki musiałbym poszukać tłumaczy, co może wydłużyć czas odpowiedzi.

ZAŁĄCZNIK

O wspomnieniu Zmarłych

„Nie cofaj swej życzliwości przed zmarłymi“! (Syr 7,33 – za *Pismem Świętym Starego i Nowego*, Edycja Świętego Pawła, 2011)

Listopad jest w zachodniej tradycji miesiącem, w którym w szczególny sposób wspomina się zmarłych. Największy wpływ na to miało – poza symboliką śmiertelnej natury – wprowadzenia Dnia Wszystkich Wiernych Zmarłych 2 listopada („In commemoratione omnium fidelium defunctorum“) przez opata ODILO z Cluny (+1049), który w roku 998 wprowadził go dla całego zakonu reformy z Cluny. Poprzez clunazjańskie klasztory zwyczaj ten rozszerzył się na cały Kościół.

Z powodu mnogiej liczby zapytań nt. wspomnień i mszy za zmarłych, chciałbym ten 10-ty już okólnik liturgiczny przeznaczyć tej tematyce. W roku 1995 nastąpiła nowa regulacja „O obowiązkach modlitwy za naszych zmarłych“ („De suffragiis pro defunctis nostris“) wg orzeczeń kapituły generalnej, co jest aktualne do dzisiaj. Ponieważ przepisy te były do niedawna dostępne tylko w języku łacińskim, we wprowadzeniu do „Ordinis Cisterciensis Directorium Divini Officii“ i „Rituale Cisterciense“ (Langwaden 1998, s. 196-198), nie były one znane w szczególach. W międzyczasie przetłumaczono „Rituale Cisterciense“ z 1998 r. na wiele języków i ów nowy statut z kapituły roku 1995 stał się powszechny. Poniżej cytuję najpierw pełne brzmienie tekstu (tłumaczenie) tego ważnego statutu z 1995 r. i następnie komentuje poszczególne punkty.

Obowiązek modlitewny za naszych zmarłych wg wytycznych kapituły generalnej O.Cist. Z 1995 roku:

Kapituła generalna wprowadza tutaj wobec powyższego zagadnienia normy ogólne, poszczególne Kongregacje mogą wobec powyższego wydawać własne normy szczegółowe (lub stosować normy ogólne do poszczególnych przypadków).

Wprowadzenie teologiczne

Modlitwa za zmarłych i pietyzm wobec nich były i są od dawna bardzo znaczące dla Kościoła oraz naszego Zakonu. We wspomnianiu zmarłych wyraża się obcowanie świętych, podkreślając fakt, że wszyscy członkowie Kościoła Jezusa Chrystusa są ze sobą wiecznie złączeni. Przy czym dla zmarłych czyni się duchowe dzieło modlitwy, zaś żywi poprzez modlitwę za zmarłych doznają pocieszenia w wierze. Wyznajemy wówczas nadzieję na życie wieczne i wyrażamy klarowniej wielkanocny charakter śmierci chrześcijańskiej. Z tego oto powodu w Kościele sprawujemy w ofierze paschalnego misterium mszy świętej za zmarłych w połączeniu z modlitwą i uczynkami miłosierdzia. Jak przez Chrzest świętych wszyscy, tak i zmarli stali się w Chrystusie, który umarł i powstał z martwych, jednym ciałem, mogą wraz z Nim poprzez śmierć przejść do życia. Ich dusze muszą zostać oczyszczone i wzięte z świętymi i wybranymi do nieba, ciała zaś oczekują w błogiej nadziei na Powtórne Przyjście Chrystusa i zmartwychwstanie.

1. Wspomnienia (Odświętne rocznice śmierci) zmarłych

Poza Zaduszkami 2 listopad nasz zakon wspomina każdego roku dwa razy zmarłych:

a) 18 września - Wspomnienie wszystkich w minionym roku zmarłych całej rodziny cysterskiej w radze Uroczystości.

b) 14 listopada - Wspomnienie wszystkich zmarłych żyjących wg Reguły naszego św. ojca Benedykta w randze Święta. W owych dniach wszystkie msze odprawiane we wspólnocie są za owych zmarłych, chyba że przełożony (przełożona) zdecyduje inaczej.

2. Miesięczne wspomnienie (*Officium mensis*)

Raz w miesiącu, w dniu zaproponowanym w *Dyrektorium Cysterskim* wspomnienie wszystkich zmarłych w formie wspomnienia. W owym dniu przynajmniej mszę konwentową należy odprawić w intencji zmarłych.

3. Codzienne wspomnienie zmarłych

Poza codziennymi modlitwami podczas celebracji Eucharystii i w modlitwie godzin oraz zwyczajami danej wspólnoty klasztoru, mają w zwyczaju: po codziennym odczytaniu *Necrologium*, recytacja Psalmu „De profundis“ i odpowiednia modlitwa.

4. Obowiązki w obliczu śmierci współbrata lub współsiostry we własnej wspólnocie

Poza zawartymi w *Rituale Cisterciense* obowiązkami w naszym Zakonie obserwujemy następujące praktyki:

a) Za zmarłego brata lub siostrę poza mszą pogrzebową odprawia się trzy razy msze konwentową, dla przykładu trzeciego, siódmego i trzydziestego dnia po śmierci, odpowiednia wg Mszału z Normendes. W razie nieobecności jakiegoś mnicha kapłana z danej wspólnoty na takiej mszy lub nie da się z jakichś względów mszy konwentowej odprawić za zmarłego, musi poddać się on decyzji przełożonych.

b) Tam, gdzie jest to zwyczajem można odprawić 30 mszy tzw. gregoriańskich za danego zmarłego brata czy siostrę.

c) Bardzo godne uznania i polecenia jest podczas 30 dni po śmierci wymienienie imienia zmarłej osoby w prośbach modlitwy powszechnej mszy w Modlitwie Eucharystycznej prośbach Nieszporów.

d) Według starej tradycji – również Zakonu Cystersów – czyni się uczynki miłosierdzia za zmarłego brata czy siostrę lub daje się jałmużnę na szczytny cel. Przełożony (przełożona) może nałożyć dodatkowe obowiązki np. szczególne modlitwy.

e) Do wszystkich klasztorów wysyłane są nekrologi naszych zmarłych. Są one upubliczniane w poszczególnych wspólnotach według wskazówek przełożonych.

5. Obowiązki wobec innych zmarłych

a) Po otrzymaniu informacji o śmierci brata czy siostry z naszego Zakonu czy rodziny cysterskiej, przyjaciół danego klasztoru, ojców, matek, braci, sióstr itd. poza miesięcznym wspomnieniem za osobę zmarłą czyni każdy jakiś uczynek miłosierdzia, który wydaje im się właściwy lub zostaje wyznaczony przez przełożonych.

b) W prośbach modlitwy powszechnej mszy (lub w Modlitwie Eucharystycznej) czy prośbach Nieszporów może być dodatkowo wymieniona dana zmarła osoba.

c) Po otrzymaniu informacji o śmierci papieża, biskupa diecezjalnego, opata generalnego, opata prezesa Kongregacji (Prezeski Federacji) czy jakiegoś ojca ojca opata należy odprawić za taką duszę mszę świętą konwentową.

Komentarz do niektórych punktów Statutu Kapituły Generalnej z 1995 roku:

Po Soborze Watykańskim II (1962-1965) i reformie liturgicznej w Zakonie wykrystalizowało się życzenie (przede wszystkim opat Dionysius FARKASFALVY z Dallas), aby nasza „Debita pro defunctis nostris – Obowiązki wobec naszych zmarłych“ była dopasowana do współczesnej teologii (eschatologii) i odnowionej praktyki kościelnej. Także inne stare zakony o podobnych do naszych tradycjach, uczyniły to, jak trapiści już podczas ich kapituły generalnej w 1971 r. (patrz: „Rituale Cisterciense“, Langwaden 1998, s. 195-196). Komisja Liturgiczna naszego Zakonu zajmowała się tym kompleksowym zagadnieniem na konferencji w klasztorze Frauenthal (Szwajcaria) w dniach 20-22 kwietnia 1995 roku i przygotowała wobec Kapituły Generalnej nowy statut. Jako wprowadzenie wysłuchano wówczas znaczącej prelekcji teologicznej prof. Jakoba BAUMGARTNERA (+1996), emerytowanego profesora liturgioznawstwa Uniwersytetu we Freiburgu (Szwajcaria) p.t. „Nie cofaj swej życzliwości przed zmarłymi!“ (Sir 7,33). Pastoralno-liturgiczne rozważania na temat wspominania zmarłych“ [ten francuskojęzyczny referat ukazał się po niemiecku w: *Heiliger Dienst* 49 (1995), s. 174-187]. Praca nad i odnowa obowiązku modlitewnego wobec zmarłych miały ukierunkować się na teologiczne spojrzenie na śmierć i wieczne spełnienie tak, jak zostały one ujęte przez SWII i reformę liturgiczną [jako przykład porównaj „Ordo Exsequiarum“ z 1969 r. i różne wydania w językach narodowych]. Jest to też powodem, że sformułowanie wytycznych kapituły generalnej z 1995 r. zostało poprzedzone wprowadzeniem teologicznym. Komisja liturgiczna wystosowała sześć podstaw do nowej regulacji wcześniejszych postanowień, mianowicie:

- a) Obowiązki modlitewne wobec zmarłych należy uargumentować teologicznie i powinny one być odpowiednie oraz dopasowane do dzisiejszych realiów;
- b) Od wprowadzenia reformy liturgicznej modlitwa za zmarłych stała się oficjalną częścią liturgii (co w tak wielkiej liczbie nie miało miejsca wcześniej!) i powinna zostać obdarzona większą uwagą. Chodzi tu o prośby w mszy świętej i nieszpórach, gdzie ostatnia intencja w normalnym przypadku skierowana jest za zmarłych. W Modlitwie Eucharystycznej Mszy świętej dano poza tym możliwość, przy intercesjach za zmarłych wymienienia imienia zmarłego/zmarłych;
- c) Ogólnokościelne wspomnienie zmarłych w dniu 2 listopada należy wyróżnić, i do tego wspomnienia należą wszyscy nasi zmarli;
- d) Rocznice śmierci należy za przykładem innych zakonów zredukować;
- e) „Zdrowy“ porządek należy zachować tam, gdzie jest to możliwe i zachować go;
- f) Ogólnie: modlitwy tej nie należy multiplikować, lecz zintensyfikować.

Jak i inne średniowieczne zakony tak i nasz od początku miał bardzo rozbudowany ryt wspomniania zmarłych, który podlegał ciągłemu rozwojowi. Modlitwa za zmarłych wyrażała się w rytmie codziennym i rocznym. Na konferencji komisji liturgicznej we Frauenthal o. Placide VERNET O.C.S.O., mnich z Cîteaux, jeden z najlepszych znawców dawnej liturgii cysterskiej, wygłosił szczegółowy wykład nt. : „Kult zmarłych na podstawie *Usus Cistercienses*“ [opublikowany w języku francuskim: „Le culte des morts d’après les *Usus Cistercienses*“, w: *Liturgie*, Nr. 94 (1995), s. 220-242].

[Literatura o wspomnianiu zmarłych w Zakonie Cysterskim: José MATTOSO, O culto dos mortos em Cisterno tempo de S. Bernardo, w: IX centenário do nascimento de S. Bernardo. Encontros de Alcobça e Simpósio de Lisboa. Actas. Braga 1991 (= *Memorabilia Christiana* 2), s.77-100; Alexander LIPP, Unsere Pflicht gegen die Verstorbenen, w: *Cistercienser-Chronik* 1 (1889), s. 21-23, 30-31, 38-40, 46-48; (P.), Unsere Pflicht gegen die Verstorbenen, w: *Cistercienser-Chronik* 4 (1892), s. 187-189; Gregor MÜLLER, Die vier großen Ordens-Anniversarien, w: *Cistercienser-Chronik* 35 (1923), s. 185-188; ten sam autor., Das tägliche Totenoffizium, w: *Cistercienser-Chronik* 31 (1919), s. 33-40; tenże., Vom Sterbelager bis zum Grabe, w: *Cistercienser-Chronik* 27 (1915), s. 57-66, 126-131, 149-152, 174-180, 191-198, 215-221, 240-245, 269-273, 284-289; Chrysogonus WADDELL, A Long – a very Long – Parenthesis: The Cistercian Funeral Ritual of 1965, w: *Liturgie* OCSO 11/2 (1977), s. 53-108].

Do pojedynczych punktów postanowień Kapituły Generalnej z 1995 roku pragnę wymienić następujące spostrzeżenia:

1. Redukcja odświętnych wspomnień rocznicowych do dwóch:

Aż do omawianej kapituły z roku 1995 mieliśmy w zakonie cztery wspomnienia roczne („Anniversaria Sollemnia pro defunctis“, „Officia defunctorum praecipua“), które swoje korzenie miały w historii naszego zakonu, a w miarę upływu czasu ze względu na datę i treść podlegały różnym zmianom. Ogólne wspomnienie zmarłych z 2 listopada znajdziemy w najstarszym „Usus“ („Ecclesiastica Officia“ z XII wieku). Do tego doszły owe cztery rocznice:

1. Odświętne wspomnienie za zmarłych rodziców i rodzeństwo [krewnych, przyjaciół klasztoru/zakonu i darczyńców], pierwotnie celebrowane w dniu 20 listopada (wg najstarszego „Usus“), częściowo również 18 listopad. W roku 1965 stałą datą stał się 20 maja, a podczas ostatniej reformy liturgicznej 20 czerwca.

2. Odświętne wspomnienie rocznicowe za zmarłych członków i darczyńców oraz przyjaciół zakonu zostało wprowadzone ok. połowy XII w. Za każdym razem było to orzeczenie kapituły generalnej w Cîteaux w niewyznaczonym dniu wrześniowym. Potem wyznaczono datę 18 września.

3. Odświętne wspomnienie za zmarłych [papieży] biskupów i opatów [oraz innych przełożonych zakonu]. Wprowadzone w 2 poł. XII wieku i pierwotnie w dn. 11 stycznia, potem 28 lub 31 stycznia, od roku 1965 - 30 stycznia.

4. Kapituła generalna z 1350 r. wprowadziła kolejne wspomnienie w dniu 20 maja, potem 21 maja: „Pro personis regularibus Ordinis nostri“. W roku 1965 przesunięte na 14 listopada, dzień po Wszystkich Świętych Zakonu Cysterskiego oraz rozbudowane na „wszystkich, którzy żyli wg Reguły naszego świętego ojca Benedykta“.

Jako że takie rozróżnienie zmarłych na kategorie (i czasem z kolidującymi ze sobą znaczeniami) działa na współczesnego człowieka odstrasżająco, kapituła generalna zdecydowała, aby zredukować te wspomnienia do dwóch. Tak więc od roku 1995 mamy w zakonie – poza ogólnokościelnym Dniem Zadusznym 2 listopada – dzisiaj tylko dwa odświętne wspomnienia, w których celebруем oficjum za zmarłych („Officium defunctorum“) i wszystkie msze za zmarłych są celebrowane:

a) dnia 18 września wspomnienie wszystkich w minionym roku zmarłych całej rodziny cysterskiej:

Nowością jest nie ograniczenie się tylko do cystersów, lecz wszystkich zmarłych całej rodziny cysterskiej w randze uroczystości, tzn.: w mszy występują trzy czytania liturgiczne, a jeśli nie da się tego wspomnienia dokonać w wyznaczonym dniu, należy tego dokonać w pierwszym wolnym terminie. [*Wskazówka ojca Coelestina: Na ten dzień w „Missae Propriae O.Cist.“ znajdziemy tylko jedno czytanie ze Starego Testamentu jako pierwsze czytanie. Jako drugie czytanie z Nowego Testamentu proponuje na przyszłość: Rz 8, 31-35. 37-39.*]

b) dnia 14 listopada wspomnienie wszystkich zmarłych, którzy żyli wg Reguły naszego św. ojca Benedykta w randze święta.

Trapiści mają w swojej regulacji z roku 1971 wszystkie cztery wspomnienia zredukowali do Dnia Zadusznego 2 listopada.

Ważnym faktem jest, że kapituła generalna z 1995 roku dała poszczególnym kongregacjom możliwość wprowadzenia własnych norm i podporządkowaniu się lokalnym zwyczajom. Tak np. Kapituła

Kongregacji z Mehrerau zdecydowała się zachować odświętne wspomnienie roczne za zmarłych rodziców i rodzeństwo z 20 czerwca i włączyć do niego założycieli klasztoru i darczyńców. W wielu, jeśli nie w większości klasztorów naszego zakonu przetrwał stary zwyczaj, corocznego odświętnego wspomnienia wszystkich założycieli (budowniczych) klasztoru w dniu wyznaczonym przez daną wspólnotę. Klasztory zakładano w średniowieczu również dlatego, aby odtąd w danym miejscu modlono się za założycieli. Te rocznice należy koniecznie zachować.

2. Likwidacja „Tricenarium“ za zmarłych:

Z powodów praktycznych i teologicznych zrezygnowano w 1995 roku z trzydziestodniowej modlitwy za zmarłych „Tricenarium“, mimo że bardzo starego zwyczaju (potwierdzony w najstarszym „Usus“, „Ecclesiastica Officia“). Trapiści zlikwidowali ją już wcześniej. „Tricenarium“ rozpoczynano uroczystością 17 września na kapitule, a kończono 17 października po komplecie. W tych 30 dniach byli obciążeni raz pojedynczy członkowie zakonu, przede wszystkim nie będący kapłanami, co było niemal nie do wykonania (cały Psalterium lub trzy Drogi Krzyżowe). Głównym argumentem, aby zaniechać ten zwyczaj było zajęcie stałego miejsca po reformie liturgicznej przez modlitwę za zmarłych każdego dnia, przede wszystkim w prośbach mszy świętej i nieszpórów. Oczywiście odświętne wspomnienie z 18 września zakon nasz całkiem świadomie podniósł do rangi uroczystości.

3. Zachowanie „Officium mensis“:

Miesięczne wspomnienie za zmarłych, tzw. „Officium mensis“, zaprowadziła w roku 1350 kapituła generalna. Powodem była olbrzymia liczba zróżnicowanych specjalnych wspomnień rocznych za zmarłych, które w zakonie i poszczególnych klasztorach, co należało zredukować do miesięcznego wspomnienia. Kapituła generalna z roku 1995 uprościła *Officium mensis*. Minimum stała się w owym dniu msza konwentowa za zmarłych. Jest to przede wszystkim widoczne w szczególnych czasach roku kościelnego (Adwent, Boże Narodzenia, Wielki Post oraz okres Wielkanocy), gdzie nie jest możliwa celebrowanie mszy świętej lub oficjum za zmarłych. W pozostałych czasach można (nie jest to obligatoryjne!) w dniu wyznaczonym przez dyrektorium naszego zakonu na *Officium mensis* (O.M.) za zmarłych celebrować mszę konwentową i oficjum jako „Memoria“. Każda wspólnota posiada wolną rękę, jeśli chodzi o kształt *Officium mensis*. W każdym razie w owym dniu należy celebrować mszę św. Konwentową za zmarłych (tn. intencja mszalna za jest za zmarłych). Również trapiści zachowali praktykę *Officium mensis*, przy czym u nich datę wyznacza opat lub opatka.

Inne postanowienia kapituły z roku 1995 r. nie wymagają wyjaśnienia. W razie wątpliwości i pytań, wyrażam gotowość odpowiedzi na nie. Ważnym pozostaje niezmiennie, że w naszych klasztorach modlitwa za zmarłych i wspomnienie zmarłych – co było od początku naszego Zakonu główną intencją - intensywnie pielęgnowane, całkiem według wskazówki Księgi JEZUSA SYRACHA: „Nie cofaj swej życzliwości przed zmarłymi“! (Syr 7,33 – za *Pismem Świętym Starego i Nowego*, Edycja Świętego Pawła, 2011)

Wasz Br. Alberich M. Altermatt O.Cist.

[Translation: Robert Kaliciak, Heiligenkreuz, Austria]